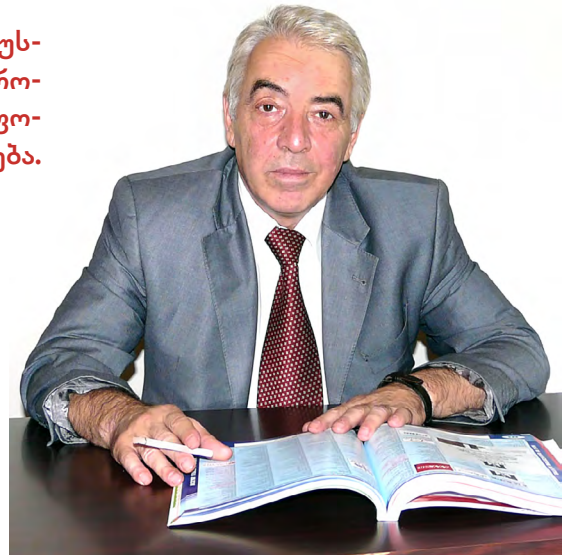

სასურსათო კომპონენტი საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების სისტემაში

საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოება ეროვნული უსაფრთხოების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტია, რომელზედაც ბევრადაა დამოკიდებული ქვეყნის სახელმწიფოებრიობისა და სუვერენიტეტის განმტკიცება და შენარჩუნება.

იაშა მისხინა
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი

სამწუხაროდ ამ პრობლემას დღემდე სათანადო ყურადღება არ ექცევა, რასაც ადასტურებს შემდეგი გარემოებები. საქართველოს პარლამენტის მიერ 2005 წელს დამტკიცებული “საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციაში” სასურსათო უსაფრთხოების ნაწილი საერთოდ გამოტოვებულია. ამ დოკუმენტის ცალკეულ ნაწილებში არის მხოლოდ ზოგადი მინიშნება სოფლის მეურნეობის სექტორში საინვესტიციო კლიმატის გაუმჯობესებაზე, მიწის ბაზრის განვითარებაზე და საკვების უსაფრთხოების უზრუნველყოფაზე. აღნიშნული კონცეფციის ახალ რედაქციაში, რომელიც მიღებულ იქნა 2011 წელს, ასევე იგნორირებულია სოფლის მეურნეობის განვითარებისა და სასურსათო უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული საკითხები. ყოველივე ეს აშკარად მიუთითებს იმაზე, რომ ქვეყნის ხელისუფლება სათანადო ყურადღებას არ აქცევდა ეროვნული უსაფრთხოების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტის-სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემას, რომელიც უკანასკნელ წლებში სულ უფრო მწვავე ხასიათს ღებულობს, როგორც მთლიანად მსოფლიოში, ასევე საქართველოში.

ეროვნული უსაფრთხოება არის სახელმწიფოს უნარი შეინარჩუნოს მისი ტერიტორიული მთლიანობა, დამოუკიდებლად გადაწყვიტოს პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და სხვა საკითხები, აგრეთვე წარმოადგენდეს დამოუკიდებელ სუბიექტს საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემაში. იგი მოიცავს რთულ და მრავალწახნაგოვან კომპონენტებს, რომელთა შორის წამყვანი ადგილი განეკუთვნება პოლიტიკურ, სამხედრო, ეკონომიკურ, სოციალურ, ენერგეტიკულ, ეკოლოგიურ და სხვა სფეროების უსაფრთხოებებს. აქედან თითოეული მდგენელი მჭიდროდაა დაკავშირებული ერთმანეთთან და მათ შორის არსებობს როგორც პირდაპირი, ასევე კაუზალური (უკუ) კავშირი.

სახელმწიფოს ეროვნული უსაფრთხოების სისტემის იერარქიაში ერთ-ერთი ცენტრალური ადგილი უკავია ეკონომიკურ უსაფრთხოებას. ეს განპირობებულია იმით, რომ ეკონომიკა საზოგადოების ფუნქციონირებისა და განვითარების ისეთი კონკრეტული სფეროა, რომელიც მოიცავს მატერიალური სიკეთის წარმოებას, განაწილებას, გაცვლასა და მოხმარებას. ეკონომიკური უსაფრთხოების მიზანია ეკონომიკის იმ დონეზე განვითარება, რომელიც უზრუნველყოფს თითოეული მოქალაქის ცხოვრებისა და

განვითარებისათვის, მთლიანად საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისა და ქვეყნის სამხედრო-პოლიტიკური სტაბილურობის მისაღწევად საჭირო პროდუქტების წარმოებას და მიწოდებას.

თავად ეკონომიკური უსაფრთხოება მრავალი ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული ბლოკისგან შედგება (მაკროეკონომიკური, საბიუჯეტო, საგადასახადო, საფინანსო, საგარეო-სავაჭრო, საინვესტიციო და ა.შ.), რომელთა შორის ერთ-ერთი მთავარია სასურსათო უსაფრთხოება. ამ უკანასკნელის მნიშვნელობა თანამედროვე გლობალიზაციისა და ტექნიკურ-ტექნოლოგიური რევოლუციის პირობებში განსაკუთრებით გაიზარდა. რა თქმა უნდა, სასურსათო პრობლემა საზოგადოების განვითარების ყველა ეტაპზე არსებობდა. სურსათი, როგორც ჰაერი, წყალი და ხელსაყრელი კლიმატი, წარმოადგენს კაცობრიობის არსებობისა და განვითარების აუცილებელ ელემენტს. მწელია მათ შორის პრიორიტეტულის შერჩევა, რადგან თითოეული მათგანი ადამიანის არსებობისა და განვითარებისთვის თანაბრად მნიშვნელოვანია, განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ წყალი და ჰაერი ბუნებისგან ადამიანის ჩაურევლადაა ბოძებული, ხოლო სურსათი ძირითადად ადამიანის შრომითი საქმიანობის შედეგია.

სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემა მეცნიერთა მუდმივი განხილვის საგანი იყო. “სასურსათო უსაფრთხოების” კატეგორია სათავეს იღებს ჯერ კიდევ ჩ. წ. ა. ფილოსოფიური აზროვნების ფუძემდებლის არისტოტელეს მოძღვრებიდან. იგი გამოყოფდა ადამიანთა

აპარატული სექტორი

ბუნებრივ სამეურნეო საქმიანობას, დაკავშირებულს სიცოცხლისთვის აუცილებელი კვების პროდუქტების წარმოებასთან. მისი იდეალი იყო მიწათმოქმედება, სადაც მუშაობდნენ მონები და უზრუნველყოფდნენ ბატონისა და საკუთარი თავის გამოკვებას. კლასიკური პოლიტიკური ეკონომიის ფიზიოკრატიული სკოლის ფუძემდებელი, XVIII საუკუნის დიდი ეკონომისტი **ფრანსუა კენე** ამტკიცებდა, რომ მიწა, ბუნება საზოგადოების სიმდიდრის ერთადერთი წყაროა. მის ეკონომიკურ მოძღვრებაში სურსათი წარმოდგენილია არა მხოლოდ როგორც სიცოცხლის საფუძველი, არამედ აგრეთვე როგორც ერის ეკონომიკური და პოლიტიკური უსაფრთხოების პირობა.¹

ეკონომიკური თეორიის ერთ-ერთი თვალსაჩინო ფუძემდებლის **ადამ სმიტის** თეორიაში **“ეკონომიკური ადამიანისა”** და **“უხილავი ხელების”** იდეა მჭიდროდაა დაკავშირებული ერის სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემასთან, საზოგადოების სურსათით უზრუნველყოფასთან. სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემას ასევე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა პოლიტიკური ეკონომიის კლასიკოსი და ადამ სმიტის ოპონენტი **დევიდ რიკარდო**. იგი თავის ნაშრომში **“პოლიტიკური ეკონომიისა და დაბეგვრის საწყისები”** თვლიდა, რომ სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის გადაწყვეტის მთავარი მექანიზმია თავისუფალი ვაჭრობა, განსაკუთრებით პურის საზღვარგარეთიდან თავისუფალი შემოტანა. თუმცა, XIX და XX სს კრიზისებმა დაგვანახა, რომ დ. რიკარდოს მიდგომა არასწორი იყო, რადგან გლობალური კრიზისების დროს სურსათის იმპორტირება დიდ სირთულეებს აწყდება და მისი უკმარისობა იმპორტიორ ქვეყნებში მნიშვნელოვნად ზრდის სურსათით უზრუნველყოფის რისკს.

პირველი მკვლევარი, რომელმაც დააყენა მსოფლიოს სურსათით უზრუნველყოფის პრობლემა იყო ინგლისელი დემოგრაფი და ეკონომისტი **თომას მალთუსი**. მისი თეორიის თანახმად, მოსახლეობის არაკონტროლირებადი ზრდა დადამიწაზე გამოიწვევს შიმშილს. ის მიუთითებდა რომ მოსახლეობის ზრდა ხორციელდება გეომეტრიული პროგრესიით, მაშინ როდესაც სურსათის წარმოება იზრდება წრფივი კანონით. თუ შევხედავთ ამ თეორიას დღევანდელი გადასახედიდან, აშკარად ჩანს, რომ უკანასკნელ საუკუნეებში მსოფლიო მოსახლეობის რიცხოვნობა 7 მილიარდამდე გაიზარდა, ხოლო სურსათის წარმოება შედარებით დაბალი ტემპებით იზრდება. თუმცა მეცნიერულ-ტექნიკური და ტექნოლოგიური პროგრესი სასოფლო-სამეურნეო და აგროსამრეწველო სექტორებში იძლევა იმის საშუალებას, რომ სრულად გამოიკვებოს მსოფლიოში მუდმივად მზარდი მოსახლეობა. მთავარია არსებული სასოფლო-სამეურნეო პოტენციალის გონივრულად და მიზნობრივად გამოყენების მექანიზმების შემუშავება და განხორციელება.

ფაქტია, რომ XX საუკუნეში მსოფლიოში მწვავედ დადგა სურსათის პრობლემა, სწორედ ამან განაპირობა 70-იან წლებში მსოფლიო თანამეგობრობის მიერ ყურადღების გამახვილება სასურსათო დეფიციტისადმი. ეს

უკანასკნელი გლობალურ ხასიათს ატარებს. კვების პროდუქტების წარმოება, განაწილება და ვაჭრობა ადევნებს თითოეულ სახელმწიფოს მიუხედავად იმისა განიცდის მის დეფიციტს თუ სიჭარბეს.

ტერმინი **“სასურსათო უსაფრთხოება”** საერთაშორისო ბრუნვაში პირველად 1972-1973 წლების მარცვლეულის კრიზისის დროს შემოვიდა. გაეროს გენერალურ ასამბლეაზე 1974 წელს მიიღეს სასურსათო და სასოფლო-სამეურნეო ორგანიზაციის (FAO) მიერ შემუშავებული **“მსოფლიოში სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ვალდებულების”** რეზოლუცია. ამ დროისთვის მსოფლიო სასურსათო უსაფრთხოების ქვეშ იგულისხმებოდა სასურსათო ბაზრებზე სტაბილურობის შენარჩუნება მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში კვების საბაზრო პროდუქტებზე ხელმისაწვდომობის პირობებში². 1996 წელს სურსათის პრობლემებზე უმაღლესი დონის საერთაშორისო შეხვედრაზე მიღებულ იქნა მსოფლიოს სასურსათო უსაფრთხოების რომის დეკლარაცია. ამ დოკუმენტში სასურსათო უსაფრთხოება განმარტებულია როგორც ეკონომიკის მდგომარეობა, რომლის დროსაც ქვეყნის თითოეულ მოსახლეს აქვს კვების პროდუქტებზე, სასმელ წყალზე და სხვა პროდუქტებზე თავისუფალი წვდომის გარანტია. ამასთან მათი ხარისხი, ასორტიმენტი და რაოდენობა უნდა იყოს საკმარისი მოსახლეობის ფიზიკური და სოციალური განვითარებისთვის, უზრუნველყოფდეს მათ ჯანმრთელობას და გაფართოებულ კვლავწარმოებას.³

გლობალიზაციის გაღრმავების თანამედროვე ეტაპზე სასურსათო პრობლემა უფრო გამწვავდა. მოსახლეობის რაოდენობის სწრაფი ზრდა, სახნავი ფართობის დეგრადაცია და შემცირება, სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ექსპორტიორ ქვეყნებში მოუსავლიანობასთან დაკავშირებით კვების პროდუქტებზე და ნედლეულზე ფასების ზრდა, ეკოლოგიური გარემოს გაუარესება, საკვები პროდუქტების ენერჯიად გარდაქმნის უახლესი ტექნოლოგიების დანერგვა და სხვა ფაქტორები აფერხებენ საკვები პროდუქტებისა და სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულის მსოფლიო წარმოების შემდგომ განვითარებას. ამ ფაქტორებიდან გამომდინარე მსოფლიო თანამეგობრობა მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ სასურსათო უსაფრთხოების მიღწევა გლობალური მასშტაბით შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ თითოეული სახელმწიფო ამ მიმართულებით დამოუკიდებელ და ეფექტიან ღონისძიებებს განახორციელებს. ყველაზე მწვავე პრობლემას წარმოადგენს უთანაბრობის გაღრმავება ცალკეულ ქვეყნებს შორის კვების პროდუქტებით მოსახლეობის უზრუნველყოფაში. **განვითარებად ქვეყნებში დღეისათვის თითქმის 900 მილიონი კაცი ქრონიკულად შიმშილობს. ამავე დროს მსოფლიოში წარმოებული კვების პროდუქტების 50 პროცენტს მოიხმარენ განვითარებული ქვეყნები, რომლებშიც ცხოვრობს მთელი პლანეტის მოსახლეობის მხოლოდ ერთი მეხუთედი.** გაეროს სასოფლო-სამეურნეო

2 Свиренко Н. Продовольственная безопасность: методы исследование, пути достижения, Белорусский журнал международного права и международных отношений, 2004, №4.

3 http://www.rau.su/observer/N3-4_97/019.htm

1 Михайлушкин П.В., Полтарыхина Т.Б. Модернизация - основа реализации инновационных процессов АПК, Монография, - Краснодар: Просвещение - Юг, 2012.

და სასურსათო ორგანიზაციის (FAO- Fond and Agrikulture Organization) მონაცემებით, 5 წლამდე ასაკის 171 მილიონამდე ბავშვი ქრონიკულად შიმშილობს და ფიზიკურ ზრდაში ჩამორჩება, თითქმის 104 მილიონს აქვს სხეულის დაბალი მასა, 55 მილიონამდე საკვების უკმარისობის გამო სუსტადაა. გარდა ამისა საკვები მიკროელემენტების უკმარისობის გამო "ფარულ შიმშილს" განიცდის 2 მილიონამდე ადამიანი, მაშინ როდესაც ზედმეტი წონისგან შეწუხებულია 1,4 მილიარდი კაცი, ხოლო სიმსუქნისგან 500 მლნ. დღეისთვის მსოფლიოს 34 ქვეყანა საჭიროებს სასურსათო დახმარებას, რომელთაგან 27 მოდის აფრიკის კონტინენტზე¹.

ცალკეული ქვეყნის კრილში სასურსათო უსაფრთხოების მიღწევა და განმტკიცება დაკავშირებულია სხვადასხვა სახის მრავალ რისკთან, რომელთა შორის შედარებით მნიშვნელოვანია შემდეგი:

- მაკროეკონომიკური რისკები, განპირობებული ქვეყნის ეკონომიკის რეალური სექტორის ინვესტიციური მიმზიდველობის სისუსტით, სამამულო პროდუქციის დაბალი კონკურენტუნარიანობით, მრავალი დარგის საგარეოეკონომიკური კონიუქტურასთან მჭიდრო და-მოკიდებულებით.

- პოლიტიკური და სოციალური რისკები, გამოწვეული გლობალური პოლიტიკური დამაბულობებით, შეიარაღებული კონფლიქტებით, სახელმწიფო მმართველობის შეცვლით, სამოქალაქო ომებით, სოციალური დამაბულობებით და სხვა.

- ტექნოლოგიური რისკები, განპირობებული მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით ტექნიკური და ტექნოლოგიური ბაზის განვითარების დაბალი დონით. აქვე უნდა აღინიშნოს სასურსათო პროდუქტებიდან ენერგო რესურსების (ეთილის სპირტი, სხვა სახის საწვავი) წარმოება, რომელიც ამცირებს კვების პროდუქტების წარმოების მოცულობას გლობალური მასშტაბით.

- აგროეკოლოგიური რისკები, გამოწვეული არახელსაყრელი კლიმატური ცვლილებებით, აგრეთვე სტიქიური მოვლენების გახშირებით (სეტყვა, მდინარეების ადიდება, გვალვა, მცენარეთა და ცხოველთა დაავადებები, მიწისძვრები, სამრეწველო დაბინძურება და ა.შ.).

- საგარეო ეკონომიკური რისკები, დაკავშირებული საგარეო საბაზრო კონიუქტურის ცვლილებებთან (სურსათზე ფასების ზრდა, აფვლაცია და სხვ.) და უცხოეთის ქვეყნებში სოფლის მეურნეობის სახელმწიფო მხარდაჭერის გაძლიერებასთან (სუბსიდირება, საგადასახადო შეღავათები და სხვა). ამრიგად, სურსათზე ფასების ზრდა, ბუნებრივი რესურსების გამოლევა, გლობალიზაციისა და ურბანული პროცესების გაღრმავება, კლიმატის ცვლილება არის ის ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც ამწვავებენ გლობალურ დონეზე სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემას.

სასურსათო უსაფრთხოების თანდათანობითი გამწვავების პრობლემა საერთაშორისო ორგანიზაციებისთვის სულ უფრო საყურადღებო და მნიშვნელოვანი ხდება. სასურსათო უსაფრთხოების საკითხებზე ერთიანი პლატფორმის შემუშავების ვალდებულება გააჩნია 1974 წელს შექმნილ სახელმწიფოთაშორისო ორგანოს-სასურსათო

უსაფრთხოების კომიტეტს (Committee on World Food Security-CFS), აგრეთვე 1945 წელს დაფუძნებულ გაეროს სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციას (FAO), რომლის მიზანია ცალკეულ ქვეყნებში სასურსათო უსაფრთხოების მდგომარეობის გაუმჯობესება რეგიონული და ეროვნული პროგრამების მეშვეობით.

საქართველოში სასურსათო უსაფრთხოების საკითხის შესწავლა დაიწყო ქვეყნის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ პერიოდში. ბუნებრივია ამ მოკლე და სწრაფად ცვალებად, ტურბულენტურ მდგომარეობაში მყოფი ეკონომიკის პირობებში შეუძლებელი იყო ამ მრავალწახნაგოვანი პრობლემის სიღრმისეული გამოკვლევა, მისი როგორც ეროვნული უსაფრთხოების შემადგენელი კომპონენტის შესწავლა, განზოგადება და პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე წინადადებებისა და რეკომენდაციების შემუშავება. თუმცა სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემებზე დღეისათვის თეორიული და გამოყენებითი ხასიათის ფრიად საინტერესო მეცნიერული კვლევები მიმდინარეობს², რაც მომავალში უთუოდ უფრო აქტიური და მრავალმხრივი გახდება

2 ჭითანავა ნ., გარდამავალი პერიოდის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები (ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირება), ნაწილი 2, თბ., 1999; ჭითანავა ნ., ქვეყანას სჭირდება აგრარული მეურნეობის განვითარების ახალი სტრატეგია; საქართველოს აგრარული მეურნეობის დღევანდელი მდგომარეობის ძირითადი ნიშნები და თავისებურებები, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემია: შრომები, ტ.10., თბილისი, 2012; კოლუაშვილი პ. საქართველოს სასურსათო უშიშროება: რეალობა და პროგნოზები, თბ., კოლორი, 2004; კოლუაშვილი პ., გიორგამე ჰ., რამიშვილი ბ., სასურსათო პრობლემიდან-სასურსათო უსაფრთხოებამდე, თბ., 2003 ; ქეშელაშვილი ო. სასურსათო უსაფრთხოების სპოტენციალის მართვა, სამეცნიერო შრომათა კრებული, აგრარული ეკონომიკის ინსტიტუტი, ტ. IV, თბილისი, 2010; კუნჭულია თ. აგროპროდუქტებით საგარეო ვაჭრობის ტენდენციები ლიბერალური ეკონომიკური პოლიტიკის პირობებში, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალი მოამბე, ტ., XVIII, თბილისი, 2012; ხარაიშვილი ე., კონკურენციისა და კონკურენტუნარიანობის პრობლემები საქართველოს აგროსასურსათო სექტორში, თბ., უნივერსალი, 2011; ჩავლეიშვილი მ., საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოებისა და სურსათით უზრუნველყოფის ზოგიერთი საკითხი, ჟურნალი „ეკონომიკა და ბიზნესი“, 2013, №3; ლეკაშვილი ე., სასურსათო უსაფრთხოების სტრატეგიის საკითხისათვის, ჟურნალი „საქართველოს ეკონომიკა“, 2012, № 6; ბერიძე ხ. სასურსათო უსაფრთხოება და მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფის პერსპექტივა, „ბიზნესი დაკანონმდებლობა“, 2010, №21; მოდებამე, ნ. სასურსათო უსაფრთხოების ზოგიერთი პრობლემა საქართველოში, თბ., 1998; ვანიშვილი მ. საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების საშინაო და საგარეო ეკონომიკური ასპექტები: თეორია, მეთოდოლოგია, პრაქტიკა, თბ., საზოგადოება ცოდნა, 2003;

1 <http://www.fao.org/docrep/017/i3027r/i3027r01.pdf>

სასურსათო უსაფრთხოების კატეგორია და ინდიკატორები

სასურსათო უსაფრთხოების კატეგორიის გაგებაში განსხვავებული მიდგომები და მოსაზრებები არსებობს¹. მის განმარტებაში ორიენტაცია აღებულია კვების პროდუქტების იმპორტზე, ან თვითუზრუნველყოფაზე, ან კიდევ საკუთარი წარმოებისა და იმპორტის თავსებადობაზე. შეიძლება ითქვას ამ კუთხით ჯერჯერობით დისკუსია არ დასრულებულა. გასული საუკუნის 70-იან წლებში სასურსათო უსაფრთხოება განიხილებოდა როგორც სასურსათო ბაზარზე სტაბილურობის შენარჩუნება და კვების საბაზო პროდუქტებზე ხელმისაწვდომობა მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში. უფრო მოგვიანებით სასურსათო უსაფრთხოება გაგებულ იქნა, როგორც ადამიანის სიცოცხლისათვის აუცილებელ საკვებ პროდუქტებთან ფიზიკური და ეკონომიკური ხელმისაწვდომობა და მათი საკმარისი რაოდენობით წარმოება².

სურსათზე ფიზიკური ხელმისაწვდომობა ნიშნავს ქვეყნის ტერიტორიაზე საჭირო რაოდენობისა და ასორტიმენტის კვების პროდუქტების არსებობას და მათ შეუფერხებელ შევსებას. ამ ფუნქციის შესრულების მხოლოდ ბაზრისთვის მინდობამ და რეგულირების მექანიზმების უგულვლყოფამ შეიძლება პრობლემები შექმნას, რის გამოც საჭირო ხდება სახელმწიფო კონტროლის დაწესება სურსათის ექსპორტ-იმპორტზე და მისი მარაგების მართვაზე.

სურსათზე ეკონომიკური ხელმისაწვდომობა გულისხმობს, რომ თითოეულ მოქალაქეს მიუხედავად ასაკისა, ქონებრივი და თანმდებლობრივი მდგომარეობისა უნდა ჰქონდეს შემოსავლების საკმარისი დონე კვების პროდუქტების მინიმალური პაკეტის შესაძენად. აქაც დიდ როლს თამაშობს სახელმწიფო, რადგან მის მიერ გატარებულმა ეკონომიკურმა პოლიტიკამ უნდა უზრუნველყოს მოსახლეობა გარკვეული შემოსავლებით და სურსათზე ფასების რეგულირება. სურსათზე ეკონომიკური ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფაში დიდ როლს ასრულებს პირადი დამხმარე მეურნეობის განვითარება და მისი მეშვეობით მოსახლეობის სასურსათო პროდუქტებით თვითუზრუნველყოფა.

სასურსათო უსაფრთხოების მესამე კომპონენტად მიჩნეულია სურსათის უვნებლობა. კვების პროდუქტების ხარისხი უნდა შეესაბამებოდეს დადგენილ სტანდარტებს და მოთხოვნებს. სურსათის მომხმარებელმა უნდა მიიღოს მისი ორგანიზმის ფუნქციონირებისა განვითარებისთვის საჭირო ყველა ნივთიერება. ამავე დროს, ის უნდა იყოს ეკოლოგიურად სუფთა და არ უნდა შეიცავდეს ჯანმრთელობისთვის საშიშ ელემენტებს. სურსათის ხარის-

ხი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს თანამედროვე ეტაპზე გენმოდირიცირებული სურსათის წარმოების მოცულობის ზრდის გამო.

ჩვენი აზრით, სასურსათო უსაფრთხოების კატეგორია უფრო ფართო და კომპლექსურ გააზრებას და ფორმულირებას საჭიროებს. სურსათზე ფიზიკური და ეკონომიკური ხელმისაწვდომობა და მისი უვნებლობა სასურსათო უსაფრთხოების კატეგორიის განმარტების აუცილებელი, მაგრამ არასაკმარისი ელემენტებია. აღნიშნულთან ერთად სასურსათო უსაფრთხოების კატეგორიამ უნდა მოიცვას ის სანედლეულო და საწარმოო წყაროები, რომლითაც მიიღწევა ფიზიკურად და ეკონომიკურად ხელმისაწვდომი და ხარისხიანი პროდუქტების წარმოება. აღნიშნული კატეგორიის განმარტებაში აუცილებლად უნდა აისახოს სურსათით ქვეყნის უზრუნველყოფაში შედარებითი დამოუკიდებლობა, რაც გულისხმობს შესაძლებლობის ჩარჩოებში იმპორტის ჩანაცვლებას ადგილობრივი სასოფლო-სამეურნეო ნედლეულით და სურსათით.

გარდა აღნიშნულისა, სასურსათო უსაფრთხოების კატეგორიამ უნდა მოიცვას სურსათის სახეობების ის შემოსაზღვრულობა, რომლებიც აუცილებელია სრულფასოვანი რაციონით ადამიანის კვებისათვის. ამისთვის არაა აუცილებელი ათასობით სხვადასხვა პროდუქტის, მათ შორის დელიკატესების კვების რაციონში ჩართვა. მსოფლიოში აღიარებული სამედიცინო ნორმატივებით ადამიანის სრულფასოვანი კვებისთვის აუცილებელ (საბაზო) პროდუქტთა ნუსხაში შედის პური და პურპროდუქტები, რძე და რძის პროდუქტები, კვერცხი, კარტოფილი, ბოსტნეული და ხილი, მცენარეული ზეთი, შაქარი, თევზი და თევზის პროდუქტები. დასაშვებია რომ პროდუქტების ამ ჯგუფის ზოგიერთი კომპონენტი ცალკეული ქვეყნის, ეროვნების, რასის, სარწმუნოების და სხვა კრიტერიუმების მიხედვით შეიცვალოს, აუცილებელ პროდუქტთა ჯგუფმა განსხვავებული სტრუქტურა მიიღოს. მაგალითად, განსხვავებით დასავლეთისგან ჩინეთში, იაპონიაში და აზიის სხვა ქვეყნებში წამყვან სტატეგიულ სურსათს წარმოადგენს ბრინჯი. ამრიგად, სასურსათო უსაფრთხოების კატეგორიის ცნებაში ასახვა უნდა ჰქონდეს ადამიანის სრულფასოვანი კვებისთვის, ოპტიმალური რაციონის ფორმირებისთვის აუცილებელმა პროდუქტებმა.

გარდა ამისა, ჩვენი აზრით, საჭიროა კიდევ ერთი კომპონენტის ჩართვა სასურსათო უსაფრთხოების კატეგორიაში. ცალკეულ ქვეყნებს გააჩნიათ არაერთგვაროვანი ბუნებრივ-კლიმატური და ეკონომიკური პირობები, მათ გარკვეულ ნაწილს არ შეუძლია ადგილზე აწარმოოს სურსათის ზოგიერთი სტანდარტული სახეობა და იძულებულია მისი იმპორტი მოახდინოს სხვა ქვეყნიდან. ამავე დროს თანამედროვე სწრაფად ცვალებად ეპოქაში სურსათით საერთაშორისო ბაზრებზე მიმდინარე კრიზისული მოვლენების გამო, ხშირად აქვს ადგილი იმპორტირებული პროდუქტების ფასების ზრდას, რაც იმპორტის ქვეყანაში იწვევს სურსათის უკმარისობას. გამომდინარე აქედან, სასურსათო უსაფრთხოებამ თვითუზრუნველყოფის შეუძლებლობის შემთხვევაში უნდა განახორციელოს იმპორტი გარკვეულ საზღვრებში. ცნობილია, რომ სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის პოზიციებიდან

1 Шутаева Е.А., Тропанец Н.А., Продовольственная безопасность как социально-экономическая категория, ее содержание и основные направления обеспечения в условиях глобализации, http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/UZTNU_econ/2010_1/Shutaieva.html

2 Римская Декларация о всемирной продовольственной безопасности и План действий Всемирной встречи на высшем уровне по проблемам продовольствия, Рим, 13 ноября 1996 года: http://www.rau.su/observer/N3-4_97/019.htm.

სურსათის საბაზო ჯგუფის იმპორტმა არ უნდა გადააჭარბოს 30 პროცენტს.

სასურსათო უსაფრთხოებამ უნდა გაითვალისწინოს აგრეთვე ადამიანის სასიცოცხლო ენერგეტიკული კალორიებით სრული და შეუფერხებელი უზრუნველყოფა. თუმცა, შრომითი საქმიანობის სფეროები არაერთგვაროვანია (გონებრივი შრომა, ფიზიკური შრომა, მძიმე ფიზიკური შრომა და სხვა), რაც განსხვავებულ ენერგეტიკულ კალორიებს მოითხოვს.

გამომდინარე ზემოთქმულიდან შეიძლება დავასკვნათ, რომ სასურსათო უსაფრთხოება არის ქვეყნის ისეთი ეკონომიკური მდგომარეობა, რომლის დროსაც უზრუნველყოფილია ეკოლოგიურად სუფთა და ხარისხიან სურსათზე მოსახლეობის თითოეული წევრის ფიზიკური და ეკონომიკური ხელმისაწვდომობა, იმპორტის ადგილობრივი წარმოებით ჩანაცვლებით სასურსათო დამოუკიდებლობის მაქსიმიზაცია, სოფლის მეურნეობის პროდუქტების საკუთარი წარმოება და იმპორტი იმ პროდუქტებისა, რომელთა წარმოება ქვეყნის შიგნით შეუძლებელია.

სასურსათო უსაფრთხოების კატეგორია არ შეიძლება გაგებულ იქნას, როგორც მხოლოდ ქვეყნის შიგნით საჭირო რაოდენობისა და ხარისხის კვების პროდუქტების წარმოება, რადგან თითქმის ყველა ქვეყანაში ბუნებრივი პირობების არაერთგვაროვნობის გამო აუცილებელი ხდება ზოგიერთი საბაზო პროდუქტის იმპორტირება. საქართველოს დღევანდელ პირობებში სასურსათო უსაფრთხოების ძირითადი ინდიკატორები საბაზისო პროდუქტების ჭრილში მოცემულია 1 ცხრილში.

საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების შემცირება დაიწყო ქვეყნის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ. საბჭოთა პერიოდში სოფლის მეურნეობა სახელმწიფოს მიერ იყო სუფსიდირებული. დამოუკიდებელ საქართველოში სიტუაცია მკვეთრად შეიცვალა. წარმოიშვა ახალი რისკ-ფაქტორები: ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური არასტაბილურობა, სამოქალაქო ომი, რუსეთ-საქართველოს ომი, ტერიტორიების დაკარგვა, ლტოლვილების პრობლემა, ძველი სავაჭრო კავშირების მოშლა, საწვავზე და სასუქზე ფასების მკვეთრი ზრდა, ტექნიკის მოძველება, ნიადაგის ნაყოფიერების

ცხრილი 1

სასურსათო უსაფრთხოების ინდიკატორები

	2006 წელი				2012 წელი			
	წარმოება	იმპორტი	ექსპორტი	თვით-უზრუნველყოფა (%)	წარმოება	იმპორტი	ექსპორტი	თვით-უზრუნველყოფა %
ხორბალი (ათ.ტ)	70	798	38	8	81	970	176	9
სიმინდი (ათ.ტ)	217	42	28	94	267	23	23	100
კარტოფილი (ათ.ტ)	169	24	1	88	252	30	0	89
ბოსტნეული (ათ.ტ)	180	52	3	79	199	63	8	78
ყურძენი (ათ.ტ)	162	6	24*	112	144	1	32*	127
ხორცი (ათ.ტ)	84	32	0,9	73	42,6	77,5	0,8	36
მსხვილფეხა რ/პ ხორცი	33	8	0,1	81	21,3	89,9	0	61
ღორის ხორცი (ათ.ტ)	31	9	0,1	79	11,8	15,7	0,1	36
ცხვრის და თხის ხორცი (ათ.ტ)	8	0,1	0	99,1	1,5	0,3	0	93
ფრინველის ხორცი (ათ.ტ)	11	15	0,7	43	11,7	45,5	0,8	21
რძე და რძის პროდუქტები (ათ.ტ)	606	136	2	82	582	43	2	92
კვერცხი (მლნ. ცალი)	249	45	-	85	474	74	4	100

* ღვინო ყურძენზე გადაანგარიშებით
წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.

აპარული სექტორი

შემცირება, მიწის პრივატიზაციისას მსხვილი ფართობების დანაწევრება. ამ უკანასკნელმა, ჩვენი აზრით, დამანგრეველი გავლენა მოახდინა სოფლის მეურნეობაზე. მიწის პრივატიზაციამ დადებითი გავლენა ვერ მოახდინა წარმოების ზრდაზე. სოფლად დასაქმებულთა რაოდენობა 25 პროცენტთან 52 პროცენტამდე გაიზარდა, თუმცა წარმოების მოცულობა კი არ გაზარდია, არამედ შემცირდა. ოფიციალური სტატისტიკის ანალიზიდან ჩანს, რომ საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენიდან დღემდე სურსათის წარმოება 3-ჯერ შემცირდა. მაგალითად, მარცვლეულის საშუალოწლიური წარმოება 1990 წლის 666 ათასი ტონიდან 2012 წელს შემცირდა 406 ათას ტონამდე, ბოსტნეულის შესაბამისად- 528-დან 199 ათას ტონამდე, ხილის — 519-დან 158 ათ ტონამდე, ყურძნის — 619-დან 144 ათ ტონამდე, ჩაის ფოთლის -501-დან 2, 6 ათ ტონამდე, ხორცის — 170-დან 42,6 ათ ტონამდე, რძის — 689-დან 589 ათ ტონამდე, კვერცხის — 659 მლნ ცალიდან 474 მლნ ცალამდე. ამ პერიოდში მნიშვნელოვნად შემცირდა ერთწლიანი და მრავალწლიანი კულტურების მოსავლიანობა, აგრეთვე მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვისა და ფრინველის სულადობა.

უნდა ითქვას, რომ საქართველოს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციაში მიერთებამ, შეასუსტა ქვეყნის საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობა, განსაკუთრებით ისეთი სტრატეგიული პროდუქტების წარმოებაში, როგორცაა ხორბალი, ხორცი და ხორცის პროდუქტები, რძე და რძის პროდუქტები. იმატა იმ პროდუქტების იმპორტმა, რომელიც სუბსიდირებულია უცხო სახელმწიფოების მიერ. ეროვნული აგროსექტორის განვითარებაში განსაკუთრებით ნეგატიური როლი შეასრულა რუსეთის ბაზრის დაკარგვამ.

სასურსათო უსაფრთხოების ყველაზე მნიშვნელოვანი ინდიკატორია ქვეყნის მოსახლეობის სურსათით თვითუზრუნველყოფის დონის მაჩვენებელი. მსოფლიოში სურსათზე ყველაზე მაღალი 100 პროცენტის თვითუზრუნველყოფის დონე დამახასიათებელია აშშ და საფრანგეთისთვის, გერმანიაში და იტალიაში იგი შესაბამისად 93 და 78 პროცენტს შეადგენს. დადგენილ ზღვრულ სიდიდეზე სურსათის 10-15 პროცენტის იმპორტიც კი საფრთხეს უქმნის ქვეყნის ეკონომიკას. იგი იწვევს ადგილობრივი წარმოების განვითარების შევიწროებას და არაჯანსაღ კონკურენციას ადგილობრივ ბაზარზე. საფრთხის შემცველი იმპორტის თავიდან ასაცილებლად მრავალი ქვეყანა ზრდის სუბსიდიებს და სახელმწიფო დახმარებებს საკუთარი სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის. მაგალითად, იაპონიაში, სადაც ერთ მოსახლეზე გაანგარიშებით 100-ჯერ ნაკლები სახნავია, ვიდრე აშშ-სა და რუსეთში, მთლიანად უზრუნველყოფილია ქვეყნის მოსახლეობა მათთვის მნიშვნელოვანი და სტრატეგიული პროდუქტით — ბრინჯით. ამას სახელმწიფო აკეთებს მიუხედავად იმისა, რომ ბრინჯის საწარმოებლად დანახარჯები 7-ჯერ უფრო მეტია, ვიდრე მის ექსპორტიორ ქვეყნებში¹.

უკანასკნელ წლებში არაერთმა საერთაშორისო ორგა-

1 Ушачаев И.Г. Стратегические направления обеспечения продовольственной безопасности России. Журнал "экономика сельскохозяйственных предприятий", №5, с. 7-11.

ნიზაციამ (TASIS, IFAD, USAID), ექსპერტებმა და მკვლევარებმა შეისწავლა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ პერიოდში ქვეყნის აგრარული სექტორის განვითარების ორიენტირები ცალკეული კულტურების შეფარდებითი უპირატესობის კუთხით. მათი დასკვნები თითქმის იდენტურია და მდგომარეობს შემდეგში: საქართველოში ტრადიციულად გავრცელებული სოფლის მეურნეობის კულტურების (ხორბალი, სიმინდი, კარტოფილი, ვაზი, ხეხილი, ჩაი და სხვა) შეფარდებითი უპირატესობა შემოსავლიანობის კუთხით დაბალია, რის გამოც მიზანშეწონილია თხილის, სუნელების, გამშრალი ხილის, ბაღჩეულის, ბოსტნეულის, რძის, თევზისა და ხორცის პროდუქტების წარმოება. ამ მოსაზრებას საქართველოს დღევანდელ სინამდვილეში შექმნილი მდგომარეობიდან არ შეიძლება დავეთანხმოთ. ქვეყნის ცალკეული რეგიონები გამომდინარე მათი გეოგრაფიული და ბუნებრივ-კლიმატური პირობებიდან ტრადიციულად სპეციალიზებული არიან იმ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების წარმოებაზე, რომლებიც შეფარდებითი უპირატესობის პრინციპით სარგებლობენ ქვეყნის შიგნით. ამასთან, ქვეყნის სასურსათო და ეროვნული უსაფრთხოების დაცვის პოზიციებიდან, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, მიუხედავად საერთაშორისო დონეზე არაკონკურენტუნარიანობისა და მაღალი დანახარჯებისა, საქართველომ არ უნდა თქვას უარი შესაძლებლობის ფარგლებში ისეთი საბაზო პროდუქტის წარმოებაზე როგორცაა მარცვლეული (ხორბალი, სიმინდი და სხვა).

სასურსათო უსაფრთხოებაზე მოქმედი ფაქტორები და პირობები

დღეისათვის მსოფლიოს მრავალი ქვეყანა, მათ შორის საქართველო, საკუთარი წარმოებით ვერ უზრუნველყოფს კვების ძირითადი პროდუქტებზე მოსახლეობის მოთხოვნილებას რიგი ობიექტური და სუბიექტური მიზეზების (არახელსაყრელი კლიმატური პირობები, წარმოების დაბალი ტექნიკური დონე, სანედლეულო რესურსების შეზღუდულობა, არასწორი აგრარული პოლიტიკა და სხვა) გამო. სახელმწიფოსთვის კვების პროდუქტების იმპორტზე ორიენტაცია არასასურველი მოვლენაა, რადგან მან შეიძლება გამოიწვიოს ადგილობრივი წარმოების შენელება-ჩამორჩენა, გააძლიეროს სხვა ქვეყნებთან სავაჭრო დამოკიდებულობის დონე და შესაბამისად რისკის ქვეშ დააყენოს იმპორტის შეუფერხებელი განხორციელება. ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების კუთხით ყველაზე ოპტიმალურ ვარიანტად უნდა მივიჩნიოთ თვითუზრუნველყოფისა და იმპორტის გონივრული და პოლიტიკურად დასაბუთებული შეხამება ცალკეული პროდუქტების ჭრილში. სტრატეგიული დანიშნულების პროდუქტების წარმოებაში ზოგიერთ შემთხვევაში დასაშვებია შეფარდებითი უპირატესობის პრინციპის გაუთვალისწინებლობა. სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფა ზოგიერთი სტრატეგიული კვების პროდუქტის ჭრილში შეიძლება უფრო წინა პლანზე დადგეს ვიდრე დანახარჯების ეკონომია. საქართველოში სასურსათო უსაფრთხოებაზე მოქმე-

დი ნეგატიური ფაქტორებიდან განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს შემდეგი:

- სასოფლო-სამეურნეო კატეგორიების ნათესი ფართობების შემცირება. პოსტკომუნისტურ საქართველოში მნიშვნელოვნად შემცირდა სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ნათესი ფართობები. საკუთრების ყველა ფორმის მეურნეობებში 1990 წელს ნათესი ფართობი შეადგენდა 701,9 ათას ჰა-ს, 2000 წელს — 610,8, ხოლო 2011 წელს — 218,0 ჰა-ს. უკანასკნელი 20 წლის განმავლობაში იგი 2,5-ჯერ შემცირდა.

- სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის მართვის პოლიტიკის არქონა. საქართველო მცირემიწიან ქვეყანათა რიცხვს განეკუთვნება. სულ მეურნეობათა სარგებლობაში არსებული მიწის ფართობი შეადგენს 886 766 ჰა (94,7%) და არასასოფლო-სამეურნეო მიწაზე — 47 057 ჰა (5,3%). სასოფლო-სამეურნეო მიწის 56,2 პროცენტი არის სახნავი, 11,9 % — მრავალწლიანი ნარგავების, 31,8 % — სათიბ-სადოვრები. სახნავი მიწის 82,2 % მოდის ერთწლიან ნათეს კულტურებზე, 1,7% შეადგენს ნასვენ მიწას, ხოლო 15,4 % — დროებით დაუმუშავებელია. მრავალწლიანი ნარგავებით დაკავებული მიწის სტრუქტურა შემდეგნაირად გამოიყურება: 36,9 % - ხეხილის ბაღები, 0,7 % — კენკროვანები, 37,3 % — ვენახები, 8,7 % — ციტრუსოვანი კულტურები, 11,5 % — ჩაის პლანტაციები, 4,8 % — სხვა მრავალწლიანი ნარგავები¹.

- სასოფლო-სამეურნეო მიწების არაგონივრული მართვა. 2004 წლიდან განხორციელებული სწრაფი პრივატიზაციის პოლიტიკის პირობებში სასოფლო-სამეურნეო მიწის გარკვეულ ნაწილი (ოფიციალური სტატისტიკა არ არსებობს) მინიმალურ ფასებში დაისაკუთრეს სახელმწიფო სტრუქტურებში დასაქმებულმა მოხელეებმა და მათთან დაახლოებულმა ბიზნეს-წრეებმა. მათმა ნაწილმა მიწები “დასვენეს” და შემდეგ მნიშვნელოვნად მაღალ ფასებში გაყიდეს ძირითადად უცხოელებზე. ამ უკანასკნელებმა თავის მხრივ დაიწყეს მიწით ვაჭრობა. მიწა გახდა ბიზნესის წყარო, ისე რომ არ ხდებოდა მათი დამუშავება. ყოველივე ამან უარყოფითად იმოქმედა ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის გადაწყვეტაზე. აღნიშნული მდგომარეობა იმიტომ გამოწვეული, რომ ქვეყნის ხელისუფლებას არ გააჩნდა მიწის მართვის პოლიტიკა. მიწის კანონების მიღება ხდებოდა უცხოურ პრაქტიკის მექანიკური გადმოტანით ქვეყნის გეოგრაფიული, ბუნებრივი, დემოგრაფიული, სოციალური და ისტორიული ტრადიციების გათვალისწინების გარეშე. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ახალმა ხელისუფლებამ მიწის კოდექსში შეიტანა ცვლილებები და უცხოელებზე მიწის გასხვისებაზე დააწესა მორატორიუმი 2015 წლამდე. როგორც ჩანს, ეს საკითხი უფრო გონივრულ დარეგულირებას საჭიროებს, რადგან მიღებული გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგება საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს.

- აგრარული სექტორის კონსერვატორული ბუნება. რეალური სექტორის სვა დარგებთან შედარებით აგრარულ სექტორს ახასიათებს ინერციულობა. იგი დამოკიდებულია ნიადაგურ-კლიმატურ პირობებზე, ხასიათდება

ტექნიკურ-ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობით, დაბალი ინვესტიციური მიმზიდველობით, მიწათმოქმედების სუსტი ენერგოშეიარაღებით. აღნიშნული ფაქტორები განსაკუთრებით გამოკვეთილი იყო საბჭოურ პერიოდში, რაც შემკვიდრებით გადმოყვა საბაზრო ეკონომიკას. გარდა ამისა, გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში და მათ შორის საქართველოშიც მიმდინარე კატაკლიზურმა მოვლენებმა ყველაზე მეტად აგრარული სექტორი დააზარალა. ბუნებრივი სტიქიური მოვლენების გახშირება, პოლიტიკური და სოციალური დაძაბულობების გადრმავება არსებით ნეგატიურ გავლენას ახდენენ აგრარული სექტორის განვითარებაზე.

- საქართველოსთან შედარებით მის მოსაზღვრე ქვეყნებში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების უფრო მაღალი ტემპებით განვითარება. ამ ქვეყნებთან საქართველოს მჭიდრო სავაჭრო კავშირები აქვს, ხოლო მათგან იმპორტირებულ იაფ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციას ადგილობრივი ანალოგიური საქონელი კონკურენციას ვერ უწევს. მაგალითად, აზერბაიჯანში სოფლის მეურნეობის საშუალოწლიური ზრდის ტემპი 2000-2012 წლებში შეადგენდა 5,4 %, მთლიან შიდა პროდუქტში სოფლის მეურნეობის წილი — 6 პროცენტს, დარგში დასაქმებულია სამუშაო ძალის 36%. სახელმწიფოს მხრიდან ხდება სუბსიდიების გაცემა, რომლის მოცულობაც ყოველწლიურად იზრდება. ფერმერები გათავისუფლებულები არიან გადასახადებისაგან (გარდა მიწის გადასახადისა), მარცვლეულით დათესილ ყოველ ათას ჰა-ზე გაიცემა ფულადი სუბსიდიაც, რაც ამცირებს იმპორტის მოცულობას, მათზე საწვავი 50 პროცენტისანი, ხოლო სასუქი 50-70 პროცენტისანი ფასდაკლებით იყიდება².

სომხეთში სოფლის მეურნეობის ზრდის საშუალოწლიური ტემპი 3 პროცენტს შეადგენს. ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების დონე 60-65 პროცენტის ფარგებშია. სოფლის მეურნეობა გამოცხადებულია ქვეყნის ეკონომიკის პრიორიტეტულ მიმართულებად, მასში დასაქმებულია სამუშაო ძალის 45 პროცენტი, მაშინ როდესაც სოფლად ცხოვრობს ქვეყნის მოსახლეობის 36 პროცენტი. მთლიანი შიდა პროდუქტში სოფლის მეურნეობის წილი 20 პროცენტზე მეტია³.

თურქეთის ეკონომიკა, მათ შორის, სოფლის მეურნეობა სწრაფი ტემპებით ვითარდება. 2012 წლისთვის ქვეყანა სოფლის მეურნეობის ზრდის ტემპებით ევროპაში პირველ, ხოლო მსოფლიოში მე-7 ადგილზე გავიდა. სოფლის მეურნეობაზე მოდის მთლიანი შიდა პროდუქტის 12 პროცენტი. თურქეთი ხორბლის მწარმოებელ ქვეყნებში მე-10 ადგილს იკავებს⁴.

რუსეთის სოფლის მეურნეობა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ სერიოზულ კრიზისს განიცდიდა. თუმცა, ამ ბოლო პერიოდში იგი საშუალოწლიურად 3-4 პროცენტით იზრდება. მთლიან შიდა პროდუქტში მისი

2 <http://www.vestikavkaza.ru/news/Za-10-let-eksport-selkhozproduksii-Azerbaydzhana-uvelichilsya-bolee-chem-v-5-raz.html>

3 http://www.armtoday.info/default.asp?Lang=_Ru&NewsID=72162

4 <http://umma.ua/ru/news/world/2013/01/14/17107>

1 საქართველოს 2004 წლის სასოფლო-სამეურნეო აღწერა, თბილისი, 2005.

წილი 5-6 პროცენტს შეადგენს. დარგში დასაქმებულია სამუშაო ძალის 10 პროცენტი. სოფლად ცხოვრობს ქვეყნის მოსახლეობის 27%. ხორბლის წარმოების მოცულობით ჩინეთის, ინდოეთის და აშშ-ს შემდეგ მსოფლიოში მე-4 ადგილზეა (წლიურად 40-45 მლნ ტონა)¹.

• **დაკრედიტებასთან და დაზღვევასთან დაკავშირებული პრობლემები.** კომერციული ბანკები თავს არიდებენ სოფლის მეურნეობის დაკრედიტებას მაღალი რისკების გამო. მთელი დაკრედიტების მხოლოდ 2%-მდე მოდის ამ დარგზე. რაც შეეხება დაზღვევას, ეს მექანიზმი საერთოდ არაა დანერგული სოფლის მეურნეობაში, რის გამოც მთელი სიმძიმე სახელმწიფო ბიუჯეტს დააწვა (გამონაკლისია კახეთის რეგიონში 2012 წელს მომხდარი სტიქიური უბედურება, რომლის 100 მლნ ლარიანი ზარალი ანაზღაურებულ იქნა კერძო პირის მიერ).

სოფლის მეურნეობისა და სასურსათო უსაფრთხოების გაუარესების ეტაპები

საქართველოში სოფლის მეურნეობის განვითარებაში შეიძლება გამოიყოს რამდენიმე ერთმანეთისაგან განსხვავებული ეტაპი. დღევანდელი სოფლის მეურნეობა ძირითადად სათავეს იღებს საბჭოური ეპოქის დასასრულის პერიოდიდან.

პირველი ეტაპი. საბჭოთა პერიოდში საქართველოს აგრარულ სექტორში ხელოვნურად ჩამოყალიბებული არაოპტიმალური დარგობრივი სტრუქტურა. აღნიშნულ პერიოდში დირექტიული გადაწყვეტილებების საფუძველზე ძირითადი აქცენტი აღებული იყო ქვეყნის ბუნებრივი პირობების შესაბამისი ტექნიკური კულტურების (ჩაი, ხილი, ციტრუსები, ეთერზეთები) განვითარებაზე, ხოლო კვების სტრატეგიული პროდუქტების დიდი ნაწილი შემოიტანებოდა სხვა რეგიონებიდან. საბჭოთა მმართველობის პერიოდში სოფლის მეურნეობის წარმოება გაიზარდა 10-ჯერ. საქართველო ერთ-ერთი მოწინავე იყო ამ სფეროში, 1980-იან წლებამდე დარგში წარმოების მოცულობა ყოველწლიურად 10%-ით იზრდებოდა. სოფლის მეურნეობის ექსპორტი იმპორტს 70%-ით აჭარბებდა. სექტორში დაახლოებით 700 000 ადამიანი იყო დასაქმებული, რაც შეადგენდა მთლიანი სამუშაო ძალის 25%-ს. კვების გადამამუშავებელ მრეწველობაში რამდენიმე ათეული ათასი ადამიანი იყო დასაქმებული².

საბჭოთა პერიოდში სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ფართობი შეადგენდა 3.2 მლნ ჰა-ს, მათ შორის იყო სახნავი-0,8, სათიბი-0,2, და საძოვრები-1,9 მლნ ჰა. მარცვლეული ითესებოდა 270 ათას ჰა-ზე, ტექნიკური კულტურები დაახლოებით 40, კარტოფილი, ბოსტნეული და ბაღჩეული 80 და სასილოსე კულტურები 360 ათას ჰა-ზე.

მარცვლეულის საშუალოწლიური დამზადება შეად-

1 http://www.id-marketing.ru/goods/obzor_selskogo_hozjajstva_v_2012_godu.htm

2 <http://www.google.ge/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0CEEQFjAF&url=http%3A%2F%2Fwww.nrp.ge%2Fimages%2Fdoc%2F%2Fsoveli.docx&ei=wPyFUrCiDImc4wSGi4DYCg&usq=AFQjCNHmu8MlsoYidzxEXRNjstKDPsVXA&bvm=bv.56643336,d.bGE>

გენდა 600-700 ათას ტონას, ბოსტნეულის-500-600 ათას ტონას, შაქრის ჭარხლის-100-120 ათას ტონას, კარტოფილის-351-400 ათას ტონას, ხილისა და ხილკენკროვანის-600-700 ათას ტონას, ყურძნის-700-800 ათას ტონას, ციტრუსების-150-200 ათას ტონას, ჩაის-500-600 ათას ტონას. ყოველწლიურად ირწყვებოდა 400-450 ათასი ჰა მიწა, დაშრობილი მიწა შეადგენდა 160 ათას ჰა-ს.

საკმაოდ მაღალ დონეზე იყო განვითარებული მეცხოველეობა. მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის რაოდენობა შეადგენდა 1,5-1,6 მლნ თავს, ცხვარი და თხა-1,8-2,0 მლნ თავს, ფრინველი-20-23 მლნ ფრთას, ხორცის დამზადება — 170-180 ათას ტონას, რძის-700-750 ათას ტონას, კვერცხის-800-900 მლნ ცალს, შაქრის-50-55 ათას ტონას, მცენარეული ზეთის-12-14 ათას ტონას, კონსერვების-700-750 მლნ პირობით ერთეულს³.

მეორე ეტაპი მოიცავს ქვეყნის დამოუკიდებლობის აღდგენიდან ვარდების რევოლუციამდე პერიოდს. საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ ქვეყნის სოფლის მეურნეობის დარგმა არსებითი ხასიათის ცვლილებები განიცადა და სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემა მნიშვნელოვნად გამწვავდა. აღნიშნული გარდამავალი პერიოდი შეიძლება დახასიათდეს, როგორც სოფლის მეურნეობის ნგრევის ეტაპი. ამ პერიოდში ადგილი ჰქონდა ეთნოკონფლიქტებს, ეკონომიკის მოშლას, ტრადიციული ეკონომიკური კავშირების რღვევას, მრეწველობის, ტრანსპორტის და სხვა რეალური სექტორის დარგების მოშლას და შესაბამისად სოფლის მეურნეობის განვითარების ტემპის მნიშვნელოვნად შემცირებას. ამ პერიოდში განადგურდა სოფლის მეურნეობის ტექნიკა, პროდუქციის შესანახი სამაცივრო და გადამამუშავებელი მანქანა-დანადგარები. აღსანიშნავია, რომ თითქმის მთლიანად მოიშალა საბჭოთა პერიოდში პრიორიტეტულად მიჩნეული ისეთი დარგები როგორცაა მეჩაიეობა, მეთამბაქოეობა და მეაბრუმუშეობა.. მაგალითად, 2000 წელს წარმოებულ იქნა 24 ათასი ტონა ჩაის ფოთოლი, მაშინ როდესაც 1980 წელს მისი წარმოება შეადგენდა 502 ათას ტონას, თამბაქოს წარმოებამ კი შესაბამისად შეადგინა 17,7 და 1,9 ათასი ტონა.

ამ ეტაპზე სოფლის მეურნეობის შიდადარგობრივი სტრუქტურა მნიშვნელოვნად შეიცვალა და იგი საბაზრო ურთიერთობათა მოთხოვნებს დაექვემდებარა, რომელსაც საფუძვლად უდევს აგრარული სექტორის შეფარდებითი უპირატესობის პრინციპი. შედეგად ამისა ზოგიერთმა მრავალსაუკუნოვანმა ტრადიციულმა სასოფლო-სამეურნეო კულტურამ უკანა პლანზე გადაიწია და მათ ჩაენაცვლა ახალი კულტურები, რომლებიც არ შედიან სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფელ საბაზო პროდუქტთა ჩამონათვალში. ასეთებია კივი, ატამი, თხილი, ზეთისხილი და სხვა პროდუქტები, რომლებიც საბაზრო პრინციპებიდან გამომდინარე შეიძლება მომგებიანი იყოს, მაგრამ ისინი არ წარმოადგენენ ადამიანის კვებისათვის საბაზისო, ყოველდღიურ სტრატეგიულ პროდუქტებს.

3 საბჭოთა საქართველოს ეკონომიკა, მიღწევები, პრობლემები, პერსპექტივები, თბ., 1975, გვ. 84-115; 376-412.

როდესაც საუბარია ქვეყნის ეროვნულ უსაფრთხოებაზე და მათ შორის სასურსათო უსაფრთხოებაზე, მხოლოდ შეფარდებითი უპირატესობის პრინციპით ხელმძღვანელობა დაუშვებელია. ბაზარი, რა თქმა უნდა, ორიენტირებულია მხოლოდ მოგებაზე და ყურადღების მიღმა ტოვებს ეროვნულ სახელმწიფო ინტერესებს.

მესამე ეტაპი მოიცავს ვარდების რეგულაციით მოსული ხელისუფლების პერიოდს (2003-2012 წ.წ.), რომელიც შეიძლება დახასიათდეს სოფლის მეურნეობაზე სახელმწიფოებრივი ზრუნვისა და მხარდაჭერის შემცირების პერიოდად. ამ ეტაპზე თეორიულად სოფლის მეურნეობა ეკონომიკის პრიორიტეტული დარგების პირველ სამეულში (ტურიზმსა და ინფრასტრუქტურასთან ერთად) მოიაზრებოდა, თუმცა პრაქტიკულად მისი განვითარების კუთხით მნიშვნელოვანი ღონისძიებები არ განხორციელებულა. წინა ეტაპთან შედარებით სურსათის წარმოება თითქმის 2-ჯერ შემცირდა, გაუარესდა სოფლის მეურნეობის შიდადარგობრივი სტრუქტურა, დარგის განვითარებისათვის გამოყოფილი საბიუჯეტო ასიგნებები და უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები მთლიანი ინვესტიციების 1-1,5 პროცენტს არ აღემატებოდა. მნიშვნელოვნად შემცირდა ნათესი ფართობები, მემცენარეობისა და მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოება, ზოგიერთი კულტურის მოსავლიანობა. ყოველივე ამან გამოიწვია სტრატეგიული სურსათის თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტის შემცირება. მაგალითად, ოფიციალური სტატისტიკით ხორბლის თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი 24 პროცენტიდან დაეცა 9 პროცენტამდე, რის გამოც მისი იმპორტი თითქმის 10-ჯერ გაიზარდა. 2004-2012 წლებში სასურსათო პროდუქციის იმპორტი დაახლოებით 6-ჯერ გაიზარდა, ხოლო ექსპორტი მხოლოდ 3-ჯერ. ქვეყნის მოსახლეობის მიერ მოხმარებული სურსათის დაახლოებით 80 პროცენტი იმპორტირებულია. 2012 წელს საქონლის რეგისტრირებულ იმპორტში საკვები პროდუქტების წილმა 12,8 პროცენტი შეადგინა. აქედან 23,9 პროცენტი მოდის ხორბალზე. ამ წელს წინა წელთან შედარებით ხორბლის იმპორტი 30,2 პროცენტით გაიზარდა. სურსათის იმპორტში საკმაოდ დიდი წილი (12,3%) მოდის ხორცზე და ხორცის პროდუქტებზე, შემდეგი პოზიცია უკავია შაქარს და მისგან დამზადებულ ნაწარმს (10,5%), თამბაქოს და ალკოჰოლური ნაწარმის იმპორტს (2,2%). 2012 წელს სოფლის მეურნეობის წილი მთლიან შიგა პროდუქტში 8,1 პროცენტს შეადგენდა, მაშინ როდესაც სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულია სამუშაო ძალის 54 პროცენტი. საყურადღებოა, რომ სოფლად მეცხოვერებთა 64 პროცენტი საარსებო მინიმუმის ზღვარზე და ქვემოთ იმყოფება, ხოლო 23 პროცენტი უკიდურეს სიღარიბეში ცხოვრობს¹.

ამ ეტაპზე სოფლის მეურნეობაში სერიოზული ინვესტიციები არ განხორციელებულა. ერთადერთი ერთჯერადი დახმარება ფერმერებისთვის მდგომარეობდა ძირითადად არჩევნების პერიოდში გლეხებისთვის მიწის მოსახნავად საწვავის გამოყოფასა და შხამქიმიმიკატების და სასუქების მიწოდებაში. ქვეყნის აგრო-სასურსათო

სექტორის განვითარებაზე ნეგატიური გავლენა იქონია რუსეთის ემბარგომ. 2005-2006 წლებში აიკრძალა ხილისა და ბოსტნეულის, ღვინისა და მინერალური წყლების ექსპორტი რუსეთში, რამაც დიდი ზიანი მიაყენა ქვეყნის ეკონომიკას. პოპულისტური პროგრამები “იაფი კრედიტი”, “ბურების ჩამოსახლება” და სხვ. არაეფექტიანი აღმოჩნდა.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ამ ეტაპზე შესუსტდა სოფლის მეურნეობის სახელმწიფოებრივი რეგულირების სისტემა. დარგის უმაღლესი მენეჯმენტი ჩაება პოლიტიკურ პიარ კამპანიებში, შექმნა ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვის ილუზია. ამის მაგალითებად შეიძლება დასახელდეს სიმინდის ამერიკული ჯიშის დამალებითი გავრცელება, რომელმაც დიდი ზიანი მიაყენა მესიმინდეებს, აგრეთვე ნიანგებისა და ბაყაყების მოშენების მცდელობა, რომლებიც მარცხით დამთავრდა. სოფლის მეურნეობა სერიოზულად დააზარალა ქვეყნის საზღვრებზე ფიტო-სანიტარული კონტროლის სისტემის არაგონივრულმა გაუქმებამ. ქათმის გრიპმა, ღორის ჭირმა, ამერიკულმა პეპელამ, კალიების შემოსევამ და სხვა პარაზიტულმა დავაადებებმა სერიოზული ზარალი მიაყენა სოფლის მეურნეობის დარგს.

სასურსათო უსაფრთხოებაზე ნეგატიური გავლენა იქონია 2010 წელს მიღებულმა კანონმა “სახელმწიფო ქონების შესახებ”, რითაც გაუქმდა 2005 წელს მიღებული კანონი “სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის პრივატიზების შესახებ”. ახალი კანონის თანახმად შეიზღუდა ან გაუქმდა ადგილობრივი მოსახლეობისათვის სასოფლო-სამეურნეო მიწების პრივატიზაციის კუთხით ადრე დადგენილი შეღავათები.

შეიძლება ითქვას, რომ ამ ეტაპზე სოფლის მეურნეობა მოკლებული იყო სახელმწიფო მზრუნველობას და მხარდაჭერას. სოფლის მეურნეობა მხოლოდ თეორიულად იყო აღიარებული პრიორიტეტულ მიმართულებად, ხოლო პრაქტიკულად მისი აღმავლობის მიმართულებით მნიშვნელოვანი ღონისძიებები არ გატარებულა. ამ ეტაპზე საბოლოოდ განადგურდა სოფლის მეურნეობის ტრადიციული დარგი-მეჩაიეობა, რომელიც მრავალი ათეული წლის განმავლობაში საექსპორტო დარგებს შორის ლიდერის ადგილს ინარჩუნებდა. სახელმწიფოს მხრიდან უკონტროლობის გამო ჩაის პლანტაციები გაველურდა, ჩაის ფართობების დიდი ნაწილი უკანონოდ იქნა მითვისებული მოსახლეობის მიერ, ნაწილი გასხვისდა უცხოელებზე და მიმართულება შეეცვალა, პლანტაციების უნიკალური ქარსაფარი ზოლები მოიჭრა, ხოლო სარწყავი სისტემის მიწები ჯართად გაიყიდა, საიდანაც სახელმწიფოს არ მიუღია არანაირი შემოსავალი, ხოლო ქონების უკანონოს მიმთვისებლებზე პასუხი არავის მოუთხოვია. ასეთივე ბედი ეწვია ქვეყნის ტრადიციულ დარგს-მეაბრუშუმეობას.

ამრიგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ზემოხსენებულ მეორე და მესამე ეტაპებზე ადგილი ჰქონდა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ტემპების მნიშვნელოვან ვარდნას და შესაბამისად ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების გაუარესებას.

მეოთხე ეტაპს აგროსამრეწველო სექტორის განვი-

1 საარჩევნო პროგრამა, საარჩევნო ბლოკი "ბიძინა ივანიშვილი - ქართული ოცნება", თბილისი, 2012.

თარებაში საფუძველი ჩაეყარა 2012 წლის ოქტომბერში პარლამენტის არჩევნების შემდეგ. ახალმა ხელისუფლებამ სოფლის მეურნეობა გამოაცხადა პრიორიტეტულ დარგად და დასახა მთელი რიგი ღონისძიებები მისი აღორძინებისა და განვითარებისთვის.

დაფუძნდა სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების ფონდი, “მცირემიწიან ფერმერთა საგაზაფხულო სამუშაოების ხელშეწყობის პროექტისა” და “შეღავათიანი აგროკრედიტის პროექტის” განსახორციელებლად. შემუშავდა 3 სახის საკრედიტო პროდუქტი: 6 თვიანი უპროცენტო სასაქონლო კრედიტი (განვადება) მცირე ფერმერებისთვის 5 000 ლარამდე, უზრუნველყოფის გარეშე; საშუალო და დიდი ფერმერების შეღავათიანი კრედიტით უზრუნველყოფა 5 000-დან 100 000 ლარამდე, წლიური – არაუმეტეს 7-8%-სა; სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების დაფინანსება -გრძელვადიანი და მოქნილი კრედიტი, არაუმეტეს 600 000 აშშ დოლარისა, საშუალოდ – წლიური 3%.

შემუშავდა და განხორციელდა ახალი პროგრამა (190 მლნ ლარი), რომელიც ითვალისწინებდა 640 ათასი მცირემიწიანი ფერმერისა და გლეხისთვის ხვნისა და მიწის სხვა სამუშაოებს. გლეხებს მიეცათ სასოფლო-სამეურნეო ინვენტარის, თესლის და სასუქის შეძენის საშუალება. ამ სამუშაოების ჩასატარებლად 610 ათას კაცს, რომელიც 0,25 და 1,25 ჰა მიწას ფლობს დაურიგდა ვაუჩერები. დაგეგმილია სოფლის მეურნეობის მინიმუმ 60-მდე გადამამუშავებელი საწარმოს გახსნა. გადამამუშავებელი საწარმოს ასაშენებლად მსურველს შეუძლია სესხად აიღოს 1 მლნ ლარამდე.

შემენილია ახალი, 3 მლნ 600 ათასი ლარის ღირებულების სამელიორაციო ტექნიკა. დაიწყო 50-მდე სარწყავი არხის აღდგენა. მუშავდება სხვადასხვა მიზნობრივი პროგრამები მემცენარეობის, მეცხოველეობის, გადამამუშავებელი ინფრასტრუქტურისა და სურსათის უვნებლობის მიმართულებით. დაიწყო სამუშაოები ქართული ენდემური ჯიშების გადარჩენის, ქართული ხორბლის წარმოების ზრდისა და ვაზისა და ხეხილის სანერგე მეურნეობების ჩამოყალიბების კუთხით¹.

2013 წელს შეღავათიანი კრედიტების პროექტს დაემატა ახალი 50 მილიონიანი კომპონენტი მეღვინეებისათვის. ამ პროექტის ფარგლებში მეღვინეებს შეუძლიათ 25 თვიანი შეღავათიანი, 12-15 პროცენტის კრედიტის აღება, საიდანაც 9 პროცენტს სახელმწიფო დაფარავს. ამავე დროს დაიწყო მეწარმეთა სუბსიდირები პროცესი. კერძოდ, ღვინის კომპანიებს, რომლებიც მწიფის გარკვეულ ჯიშებზე (რქაწითელი, კახური მწვანე და საფერავი) გადაიხდიან 1 კვ-ზე ერთ ლარზე მეტს მიღებენ სუბსიდიას.

2013 წელს საქართველოს მთავრობის ძალისხმევით გაიხსნა რუსეთის ბაზარი. პირველ ეტაპზე განახლდა ქართული ღვინის და მინერალური წყლების ექსპორტი, რაც მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს პროდუქციის ხარისხის ამაღლებას და ქვეყნის უარყოფითი სავაჭრო ბალანსის გაჯანსაღებას.

1 <http://www.ambioni.ge/soffis-meurneobis-1-miliardiani-fondi>

2013 წელს ქვეყნის პარლამენტის მიერ მიღებულ იქნა კანონი “სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შესახებ”, რომლის თანახმად კერძო სამართლის არაკომერციული, არასამეწარმეო იურიდიული პირები გაერთიანებული ფერმერებს სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის სტატუსს მიანიჭებს. მათი საქმიანობის მიზანია სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოება, გადამამუშავება, დაფასოება და რეალიზაცია. კოოპერატივში ჩართული წვრილი ფერმერები სარგებლობენ გარკვეული შეღავათებით: მათი ქონება 2017 წლის 1 იანვრამდე გათავისუფლებულია ქონების გადასახადისგან, შემოსავალი არ იბეგრება მოგების გადასახადით, გრანტის მიღების შემთხვევაში ფინანსური რესურსი არ იბეგრება.

სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის შექმნა მნიშვნელოვანი მოვლენაა ქვეყნის აგრარულ სექტორში. დღეისათვის საქართველოში 700 ათასამდე სასოფლო-სამეურნეო ნაკვეთია, რომელთა შორის 99 პროცენტი საოჯახო ფერმას წარმოადგენს. ფერმები მეტისმეტად დანაწევრებულია. ფერმერთა 93 პროცენტს 2 ჰა-ზე ნაკლები მიწა აქვთ. ასეთ მცირეკონტურებიან მიწაზე მაღალი დანახარჯების გამო სამეურნეო საქმიანობა არარენტაბელურია.

დღეისათვის სოფლის მეურნეობის განვითარების კუთხით აღებული კურსის გადრმავება და მისი პრაქტიკული რეალიზაცია უახლოეს პერიოდში უზრუნველყოფს სერიოზულ გარღვევას მოცემულ დარგში და შესაბამისად სასურსათო უსაფრთხოების განმტკიცებასა და განვითარებას.

დასკვნები და რეკომენდაციები

უახლოეს პერიოდში საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების განმტკიცებისა და აგრარული სექტორის სწრაფი განვითარების მიზნით გასატარებელ ძირითად ღონისძიებებს შორის უნდა აღინიშნოს შემდეგი:

- უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემამ შესაბამისი ასახვა ჰპოვოს საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციაში და იგი ორგანულ შესაბამისობაში იქნას მოყვანილი მის სხვა კომპონენტებთან.

- უნდა შემუშავდეს საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების დოქტრინა, რომელშიც მკაფიოდ იქნება გაწერილი ქვეყნის მოსახლეობის კვების პროდუქტებით უზრუნველყოფის სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებები, მიზნები და ამოცანები.

- საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ სხვა სამინისტროებთან და უწყებებთან ერთად უნდა შეიმუშაოს ქვეყნის სოფლის მეურნეობის განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგია, რომელიც ორიენტირებული იქნება ტრადიციული და საბაზო სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოების სწრაფ ზრდაზე, აგროსამრეწველო სექტორის ინტენსიურ განვითარებაზე, დარგში თანამედროვე სამეცნიერო-ტექნიკური მიღწევებისა და უახლოესი ტექნოლოგიების დანერგვაზე. ზემოხსენებული სტრატეგიის საფუძველზე უნდა შემუ-

შავდეს და დამტკიცდეს მთავრობის დონეზე სამოქმედო პროგრამა, რომელშიც მკაფიოდ იქნება გაწერილი დარგის განვითარებისთვის საჭირო პრიორიტეტული სამუშაოები და ღონისძიებები, მათი შემსრულებლები, შესრულების ვადები და ფინანსური უზრუნველყოფის წყაროები. პროგრამის შესრულების მიმდინარეობაზე უნდა განხორციელდეს მკაცრი მონიტორინგი.

- სოფლის მეურნეობის დარგის განვითარება და სასურსათო უსაფრთხოების ავტონომიურ რეჟიმში განხილვა სასურველ შედეგს არ მოგვცემს. თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში საჭიროა მისი წარმოება-გასაღების ერთიან ჯაჭვში ფოკუსირება. დარგის განვითარების სტრატეგია ორგანულად უნდა იქნას დაკავშირებული ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ერთიან სტრატეგიასთან, განსაკუთრებით კი მისი აგროსამრეწველო სექტორის, ტურიზმის, ინფრასტრუქტურის, საგარე-სავაჭრო კავშირებისა და სხვა სფეროების განვითარების გრძელვადიან ორიენტირებთან.

- განვითარებული ქვეყნების მსგავსად საქართველოს მთავრობამ უნდა შეიმუშაოს სასურსათო უსაფრთხოების სტრატეგია, რომელიც ორიენტირებული იქნება მოსახლეობის კვების პროდუქტების საერთაშორისო ნორმატივებითა და ოპტიმალური რაციონით უზრუნველყოფაზე, სტრატეგიული სურსათის ადგილობრივი წარმოების მოცულობის მკვეთრ ზრდაზე სახელმწიფოს ფინანსური მხარდაჭერით.

- მეცნიერების, ექსპერტებისა და სამთავრობო სტრუქტურების მიერ უნდა დადგინდეს სტრატეგიული კვების პროდუქტების ცალკეული სახეობების ჭრილში ზღვრული მაჩვენებლები, რომლითაც შესაძლებელი გახდება სასურსათო უსაფრთხოების მიღწევა და განმტკიცება.

- სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სტიმულირებისა და საშინაო ბაზრის გაფართოების მიზნით სახელმწიფომ უნდა შეიმუშაოს ეკონომიკური მექანიზმები ადგილზე წარმოებული სურსათზე სახელმწიფო შეკვეთების უზრუნველსაყოფად. ჯარი, ციხეები, სახელმწიფო კმაყოფაზე მყოფი სხვა დაწესებულებები მთლიანად ადგილობრივი წარმოების სურსათით უნდა იქნას უზრუნველყოფილი.

- იმის გამო, რომ კომერციული ბანკები მაღალი რისკების გამო თავს არიდებენ სასოფლო-სამეურნეო სექტორზე კრედიტების გაცემას, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია აგრარული ბანკის შექმნა, რომელიც შეღავათიან რეჟიმში მოემსახურება ამ დარგს. ასევე, საჭიროა საბიუჯეტო კრედიტების გაცემის გონივრული მექანიზმის ორგანიზაცია და ამ საქმეში სპეციალიზებული ბანკის ჩართვა. ასეთი ბანკის საქმიანობა უნდა იქნას მიმართული იმ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების დაკრედიტებისკენ, რომლებიც შეიქმნება ახლად მიღებული კანონის შესაბამისად. ბანკმა კოოპერატივებზე კრედიტი უნდა გასცეს საშუალო საბანკო პროცენტზე დაბალი სიდიდით, ხოლო საპროცენტო დანაკარგების სუბსიდირება უნდა განახორციელოს სახელმწიფო ბიუჯეტმა.

- სტრატეგიული პროდუქტების (მარცვლეული, მეცხოველეობის პროდუქტები, ზოგიერთი საექსპორტო პროდუქტი) წარმოებისათვის, მსგავსად სხვა ქვეყნებისა, გამართლებულია საბიუჯეტო სუბსიდიების გამოყენება.

- სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შექმნის პარალელურად საჭიროა მათი საგადასახადო და ფინანსური წახალისების მექანიზმების შემუშავება, რადგან კოოპერატივების შექმნის შემთხვევაში მცირე ზომის ფერმერებს ადრე არსებული შეღავათები უუქმდებათ. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია საშემოსავლო და დამატებული ღირებულების გადასახადის დიფერენცირებული შეღავათიანი რეჟიმის გამოყენება იმ იურიდიულ პირებზე, რომლებიც დარგში განახორციელებენ მსხვილ ინვესტიციებს (1 მლნ ლარზე მეტს), ასევე მოგების გადასახადიდან მათი გათავისუფლება პირველ საწყის წლებში. ასეთივე პრეფერენციული რეჟიმი უნდა გავრცელდეს, იმ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტის გადამამუშავებელ საწარმოებზე, რომლებიც დაფუძნდებიან ადგილობრივი მეწარმეების მიერ.

- სახელმწიფოს განსაკუთრებული მზრუნველობის საგანი უნდა გახდეს აგრარულ სექტორში მსოფლიო მეცნიერულ-ტექნიკური და ტექნოლოგიური მიღწევების დანერგვისადმი ხელშეწყობა. ამ მიზნით რადიკალურ ტრანსფორმაციას საჭიროებს მაღალკვალიფიციური აგრონომების მომზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების სისტემა, აგრეთვე სოფლის მეურნეობის აკადემიისა და დარგის სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტების განვითარება.

ქვეყანას სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ექსტენსიური განვითარების დიდი რეზერვი გააჩნია. დამატებით შესაძლებელია 100-120 ათასი ჰა მიწის დამუშავება, მათ შორის 90 ათასი ჰა სახნავის და 30 ათასი ჰა მრავალწლიანი ნარგავების. აგრარული სექტორის ექსტენსიური განვითარების შედეგიანობა დამოკიდებულია მის ინტენსიური ფაქტორების ამოქმედებასთან: სარწყავი სისტემების მშენებლობა და რეაბილიტაცია, მელიორაციული ღონისძიებების გატარება, სასოფლო-სამეურნეო კულტურების ახალი ჯიშების გამოყვანა და გაშენება, პირუტყვის პროდუქტიულობის ზრდა ახალი ტექნოლოგიების გამოყენებით და სხვა ინოვაციური ღონისძიებების გატარება.

საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო მიწის ოპტიმალური მართვის, უახლესი ტექნოლოგიებისა და გონივრული აგრარული პოლიტიკის გამოყენების პირობებში, ჩვენი ექსპერტული გაანგარიშებით, შესაძლებელია წარმოებულ იქნას 1-1,3 მილიონამდე ტონა მარცვლეული, 800-900 ათასი ტონა ყურძენი, 200-250 ათასი ტონა ციტრუსი, 700-800 ათასი ტონა კარტოფილი, 250-300 ათასი ტონა ჭარხალი, 800-900 ათასი ტონა ხილი, 800-900 ათასი ტონა ბოსტნეული, 200-300 ათასი ტონა თევზი, 1-1.5 მილიონი ცალი კვერცხი. აქედან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ ქვეყანას გააჩნია კვების საბაზისო პროდუქტებით (გარდა ხორბლისა) თვითუზრუნველყოფისა და შესაბამისად სასურსათო უსაფრთხოების მიღწევის დიდი პოტენციალი.